

СТАЛИН Й. И. ЗА КРИЗИТЕ ПРИ КАПИТАЛИЗМА

Откъс от политическия отчет на ЦК, прочетен на 27 юни 1930г. пред XVI конгрес на ВКП(б)

...Сега, когато световната икономическа криза разгръща своето разрушително действие, разорявайки цели слоеве средни и дребни капиталисти, разорявайки цели групи от работническата аристокрация и от фермерите, и обричайки на глад милионните маси на работниците – всички питат: къде е причината за кризата, каква е нейната основа, как да се води борба с нея, как да бъде премахната тя? Измислят се най-разнообразни „теории“ за кризата. Предлагат цели проекти за „смекчаване“, „предотвратяване“, „ликвидиране“ на кризата. Буржоазните опозиции винят буржоазните правителства, които, оказва се, „не взеха всички мерки“ за предотвратяване на кризата. „Демократите“ обвиняват „републиканците“, „републиканците“ – „демократите“, а всички заедно – групата на Хувър заедно с нейната „Федерална резервна система“(1), която не съумяла да „обуздае“ кризата. Съществуват дори такива мъдреци, които виждат причината на световната икономическа криза в „интригите на болшевиките“. Аз имам предвид известния „промишленик“ Рехберг, който собствено малко прилича на промишленик и по-скоро напомня „промишленик“ сред литераторите и „литератор“ сред промишленниците.

Ясно е, че всички тези „теории“ и проекти нямат нищо общо с науката. Трябва да се признае, че буржоазните икономисти се оказаха напълно фалирали пред лицето на кризата. Нещо повече, те се оказаха лишени дори от онзи минимум усет за живота, който не винаги може да се откаже на техните предшественици. Тези господа забравят, че кризите не трябва да се разглеждат като случайно явление в системата на капиталистическото стопанство. Тези господа забравят, че икономическите кризи са неизбежен резултат от капитализма. Тези господа забравят, че тези кризи са се родили заедно с раждането на господството на капитализма. В течение на повече от 100 години избухват периодични икономически кризи, които се повтарят през всеки 12 – 10 – 8 и по-малко години. През този период буржоазните правителства от всички рангове и цветове, буржоазните дейци от всички степени и способности – всички без изключение, се опитваха да изпробват своите сили за „предотвратяване“ и „премахване“ на кризите. Но всички те търпяха поражение. Търпяха поражение, тъй като не може да се предотвратят и да се премахнат икономическите кризи, като се остава в рамките на капитализма. И какво чудно има тук, че днешните буржоазни дейци също търпят поражение? Какво чудно има тук, че мероприятията на буржоазните правителства водят на практика не до смекчаване на кризата, не до облекчаване положението на милионните маси на трудещите се, а до нови взривове на фалити, до нова вълна на безработица, до поглъщане на по-слабите капиталистически обединения от по-силните капиталистически обединения?

Основата на икономическите кризи на свръхпроизводство, тяхната причина лежи в самата система на капиталистическото стопанство. Основата на кризата

лежи в противоречието между обществения характер на производството и капиталистическата форма на присвояване резултатите от производството. Израз на това основно противоречие на капитализма е противоречието между колосалното увеличение на производствените възможности на капитализма, с оглед на получаване на максимум капиталистическа печалба, и относително намаление на платежоспособното търсене от страна на милионните маси на трудещите се, чието жизнено равнище капиталистите през всичкото време се стараят да държат в пределите на краен минимум. За да спечелят в конкуренцията и за да изтръгнат по-голяма печалба, капиталистите са принудени да развиват техниката, да провеждат рационализация, да засилват експлоатацията на работниците и да повдигат производствените възможности на своите предприятия до крайни предели. За да не изостанат един от друг, всички капиталисти са принудени тъй или иначе да поемат този път на бясно развитие на производствените възможности. Но вътрешният пазар и външният пазар, покупателната способност на милионните маси на работниците и селяните, които в края на краищата са основните купувачи, си остават на ниско ниво. Оттук – кризите на свръхпроизводство. Оттук – известните резултати, повтарящи се повече или по-малко периодически, по силата на които стоките остават непродадени, производството намалява, безработицата се увеличава, работната заплата намалява и по този начин още повече се изостря противоречието между нивото на производството и нивото на платежоспособното търсене. Кризата на свръхпроизводство е проява на това противоречие в бурни и разрушителни форми.

Ако капитализмът можеше да приспособи производството не за получаване на максимум печалба, а за системно подобряване материалното положение на народните маси, ако той можеше да насочва печалбата не към задоволяване прищевките на паразитните класи, не към усъвършенстване методите на експлоатацията, не към износ на капитала, а към системно повдигане материалното положение на работниците и селяните – тогава не би имало кризи. Но тогава и капитализмът не би бил капитализъм. За да се премахнат кризите, трябва да се премахне капитализмът.

Такава е основата на икономическите кризи на свръхпроизводство изобщо.

*(1) **Федерална резервна система (ФРС)** – централната емисионна банка на САЩ, създадена през 1913г. Обединява дванадесетте федерални резервни банки, учредени в най-важните центрове на страната и контролира доларовата емисия и дейността на банките в САЩ. Буржоазните икономисти разглеждат ФРС като средство, което гарантира стопанството на страната срещу кризи. Опитите на президента Хувър да се бори с помощта на ФРС срещу развихрилата се през 1929г. криза обаче, претърпяха пълен неуспех.*